

Sarusi Mihály

Öregapád úttyán (A Vagabundkorzó VII. könyvéből)

Ónodnál

Ónod alatt csurog (Csurogh?) Muhinak a Sajó.

(Nem lesz ez egy kicsit sok?)

(Lett?!)

(Vala.)

A Rákóczi-látta vár kőfala alatt a Sajó (sajogva?) tekereg, sodrát a jó király – a tatárdúlaskor – kerülgethette.

Amoda a Körömi mezőn túl a Körömi rév, azelőtt tartották az ónodi országgyűlést a kuruc rendek, hol – elszabadulva az indulatok – elszakadtak Bécstől (mi több, Labanc-Magyarországtól).

A folyóparton az a fűz meg a gyantaira emlékeztet (a gyantai magyarölés-látó fűzfára, szomorán). A kakukk pedig a majd' zarándi Kastély-szőlőkéből? Kerülhetnél arra a kavicszigetre! Porongra.

Porondod, hazád.

S – né! – bodza, bodza méze dől rád.

Ónodi Váralja nádtetős házának kőbálványa; fonott-kerítéses öreg gunyhók. Ki az aljukat rakta, tán még látta Batu cselét a Sajónál.

Körömré a komphoz menet a füzesből útszéli, negyedrészből randa félroma leány (uszkve 17) épp kinyitja a bótot – a botos a botoslányt (az illető országúton ide-oda utazgatva) rozoga Ladából lesi, nem különben az arra tévedő úti embereket mérlegeli –, túlnan a körömi csorda a porongon, ártéri fűvön delel.

- Mit árul?

Körömcipellőtlen.

- Hát mit!

Ugye.

- Ára?

Ha van.

- Kettő.

Kies helyen kies ár.

Muhi alatt a Sajó-ligetben.

Iszkiri. (Míg le nem kapnak a húsz körmödről.)

Faluszéli emlékkert Muhiban: kis fa, kopjafa-liget romlik az országút mellett. A melléállított csapszék is leomlott.

A muhi csata emlékhelye? Nyilván mert nem hozza a pénzt, úgyhogy a csárdát széjjelhordták.

Mohács, Sziget? Szulejmán népe – a muszlim világbirodalom utódállama – tartja fenn a csudás diadalmi helyeiket, a magyarnak erre nem futja?

Még ha a tatár (jobban jár).

(Jobban áll.)

Nem üzlet.

Nekünk.

Amoda már (a Tiszának): Leninváros!

(Tetszenek ismerni: ...szarok a Tiszátokba!)

A Tisza élt! A Tisza él! A Tisza élni fog.

Tiszaúj.

'Leninváros'?

Nyilván mert lenini módra építették! Rakták, húzták, emelték, hordták, ásták, temették, magosították a rabjai a hazának.

Leninrabjai.
 Leninirabvár.
 Leninrabja-Újvár.
 Lénini-Lénin.
 Tiszta-Lénin.
 Vérbeli-Lenin-Vár.
 Vértér.

(Nem történész, író, Vathy Zs. teszi – a III. évezred elején - közkinccsé Lenin 1919-es üzenetét a 'Magyar Tanácsköztársaság' vezetőihez: „Lőjétek agyon a szociáldemokratákat és a kispolgárokat. A kommunisták nem hagyatkozhatnak a burzsoá törvényességre”.) (Nem hagyatkoztak; utódaik ma sem hagyatkoznak, ha rájuk hagyjuk.)

Por-por.
 Szovjeterő a Tisza-parton!
 Rákossii-gerőí.
 Hamvas-rakta. (Hamvas-lak..., hogy lakta.)
 Hamvas-egy-város.
 - Lenin? Mi, a foglyok!
 Úgyhogy: a Városháza (tényleg finom!) tiszta piros.
 (Még hamvasnak sem mondhatóan.)

Hamvas Béla? Schmidt János (református sváb sógorom Gyönkről, körösztyanyám ura Bécsabán – Isten nyugosztalja!) egyik sokszor visszatérő esti meséje rendre kitér a tiszapalkonyai erőművet építő rabtáborra, rabokra, a szerencsétlenekkel együtt érző sorkatona foglárókra, fogolyládásra, ávós csirkefogókra, maguk szegény magyar honvéd sorára. (Süvem ötvenhat előtt ért Pestről Csabára.) Mert hogy – mit tesz Isten! – minderről a magyar ember fia, leánya épp időben megtudott mindent. Másnap, hogy hazajött szabadságra a Schmidt sógor féle ember.

Mind a tizenvalahány-ezer helybélivel elhittették, nincs mit szégyellniük! Miért ne szavazhatnának – e nagy szabadságban – éppen reájuk.

- Nem tudtuk, mi történt!
 Történik.

Hogyne, ők nem. Mi, több tucatnyian a (mondottuk volt: nagyobbrészt keresztény katólikus, kisebb részt – Sch. Jánost illetően – kálvinista paraszt és iparos) Farkas-Kurtucz nagycsaládban a csabai Corvinkán mindenről idejében tudomást szereztünk.

Ha jobban figyeltem volna Jancsi előadásaira – kényszerfoglár igaz történeteire -, tán Hamvas Béla tanári félrab-munkájáról is hallok.

Béke poraikra!
 HamvasBélaVár.
 - A könyvtárt róla szeretnők elnevezni!
 Egy szem ember még vélekszik Hamvasra (Volt-Leninvárosban).
 - Nem rab, itteni munkás volt.

Amoda, a határban (1241-1991-et róttak a küszöbre) a muhi csata újabb emlékműve. Szekértábor a Királydomb oldalában, sírkereszt fejjákkal teletűzdelt halmán kettős kereszt harangja zendül a kamioncsorda tépte csöndbe.

A sírhalom töviben keresztre láncolt csonka magyar. Pallón túl a templomos lovagok kopjafája. Kőrakásmélyi sírkamrában csokor – nemzetiszín szalaggal átkötött koszorú -, s nemzetiszín kő, kő. (Alul, mindez alatt – valahol – a körbezárt, lemészárolt magyar ifjak pora?)

- Haha, kellett nekik Európába jönniök, 'európaivá' válniuk!
 Most (...) jöhettek volna Batu hordáival (Nyugatra gázolni).
 A mentőangyal, ha le nem bukna, ép maradna.
 Utánad nem kapva esne.
 S valóban jó széna lesz belőlünk!

Az aradi zsidó

...Nem akármilyen fajta volt!

...Hogy (ne) mondjam: magyar ember.

- 1944 őszén a bevonuló honvédcsoportok parancsnokától a város magyar polgárságának vezetői kérték, ne bántás az aradi zsidókat, mert jóban, rosszban velünk tartottak! – regélik az ezredvégi Maros-parton Puskel hírlapíró úrnak.

Még hogy.

Az 1848/49-es aradi csatában a Zsidófertály zsidó fogadójának zsidó ajtajából az 'ismeretlen' zsidó pincére – fogadó zsidója – nem lepuffantotta a habsburgi rác had – hajaj, vadrác – vezérért, hogy már futhasson is a magyar fiúk elől a szerbje? Chorin Samu meg Újaradnál 2 ágyúval verte szét a pecsovicshad 10 ágyúból álló lövegtelepét!

Apámtól tudom – a '30-as években tapasztalta meg, a magyarellenesség romándandárján -, hogy az aradi zsidó jó magyar volt!

(Jobban tudta ő, mint huszonegy – taknyos – nyilasfiú, nyolcvannyolc – bambula – komcsigyerkőc, százegey – nyimnyám – lóvéistenhitű, hetvenhét – hígagyú – örök labanc.)

...Magyar érzelmű!

Velünk tartott.

Nem csak ideig-óraig!

Később is.

Azt mondják, főleg a vidéki zsidóság.

Hát az aradi ember aztán vidéki! Pest és Jeruzsálem közt ha nem is félúton.

Abban a pincér-mozdulatban a magad indulatát érezd.

Amabban az ágyúütegre tüzelő bátorságban (BÁTORSÁG!) a magad fékevesztett – gyávaságot elsöprő - szabadságvágya.

Zsillérfattyúként?

Mert magad is 'hígmagyar' vagy?!

Nyolcad, tizenhatod, netán mégis negyednyi idegenséggel beojtott aradi (csanádi) – zarándi – (bíkísi) magyar?

Hogy a Patrióta című Marosunk-parti – negyvennyolcas – németnyelvű lapot szerkesztő (prágai németzsidóból lett) aradi magyar zsidótanáról ne is beszéljünk.

Ezért vagy megértőbb – nagymagyar – a mélymagyarnál?

Vadnak vad (ha vadítanak), de nem vakabb.

...Magaddal?

Hogy az a fekete-sárga rablóbandát hülyére verő aradi magyar zsidólegény is lehettél volna?

Lehetnél.

Ha egyszer – tojásdad – arcod (s fejed) is inkább... 'mediterrán'(oláh? görög?), netán 'kék-török', mint kerekképű...

Magyar.

Honnan tudná a marhája, mi a magyar.

Arad.

K(i)risztus.

Az aradi főrabbi, akivel a nácija – az apámtól hallott legenda szerint – fölnyalhatja az anyaföldet.

A Tel-Avivban is magyarul álmodó volt-aradi...

Kit úgy szétvert e szépséges-szép század, hogy.

Szegény Arad.

A világszínvonalú (volt, míg volt) aradi ipart megteremtő polgárok java zsidó. (A legismertebb a Neumann-család.) (Neumann, kinek szeszgyára, malma, szövőgyára, palotája.) (Volt, míg őket is lapátra nem tették az áldott emlékezetű szovjetromán elvtársak Nagy-Oláhországban.)

Az iratosi legenda szerint az a bankár is zsidó volt, aki (hogy, hogy nem, éppen) 100 éve eltörölte a föld (Földünk, ám nem biztos, hogy Földetek) színéről – Kis-, avagy Szálbek-Iratos, Nagy-, másképpen Forray-Iratos és Kürtös, azazhogy Kurtafejéregyháza-Kurtics tőszomszédságában – Almásy-Iratos! Mert az eladósodott (ne is mondjuk, keresztény magyar) birtokostól megszerezte a földet az aradi pénzütemet. 'Az aradi zsidó'-é lett az almásyiratosi szegény magyar népnek kenyeret, otthont, kicsi földet adó birtok. S hogy a korábban jól fizető dohánykertészkedés helyett ekkor már a gabonatermesztés hozott többet, az új gazdának jobban megérte búzáat vetetnie a beszántott faluhelyre is, mint megtűrni házikójában a paraszt magyar zsillért.

(Vigyázz, ez ma is megárt a tökkelütöttjének!)

...Akár Karthágóban, Almásyiratoson is: sóval hintette be az új úr a beszántott házak helyit?

Dédapám, Kis Sarusi János (Kakuja Rozáliával s öt leány-, egy fiúgyermekével) futhatott – valóban, mint az űzött vad – a szalbekiratosi faluvégre egy zsiléréletre földkunyhóba. Honnan csak a csillagjósítás s egyéb csuda dolgok emelhetnék (volna) jobb (ne adj Isten táltos-) sorba az újabb Sarusi-nemzedékeket?

Zsidó; aradi; polgár.

- Bankár!

(Már akkor nagyon nem szerették a fajtáját; nem a származása, hanem a ma is igen jól hasznosuló – népnéyző - módszerei miatt.)

Uradalom.

- Bérlő!

Ez az. (Mert a földes uraság birtoka is elúszott.)

Azaz (magyarán:) rabló.

'18-ban ezért esett a (szegény) nép az aradi-csanádi pusztákon is a zsidó bérlők kezén lévő nagybirtokoknak, kastélyoknak, valamint a – mit sem sejtő - kis falusi szatócsboltoknak.

Arról most nem beszélve, hogy öregeink emlékezetéből kitörlődött az, amit levéltári iratok igazolnak a dédunokának: aradi pénzügyi és kisiratosi nagygazda kezére került az eszerint kettejüknek köszönhetően (azaz vallásilag-származásilag semleges) letarolt Almásyiratos.

Az sem használt, hogy különösen a falusi zsidó elkülönült – viselkedésével, viselkedésével, étkezésével, szokásaival, hitével, mi több, igyekezetével – a bennszülöttektől.

- Purgly is zsidó vót!

Horthy apósa.

Az, mindenki.

(A közeli Sofronyán volt birtoka.)

Hogy vannak másféle zsidók is?

Magyar pecsovicsról, magyar labancról, magyar magyarfalóról nem hallottál?

'Kón'-t mind az első, mind a második háború végén kifosztották véreim, a jó kisiratosiak.

(Csabán 'Klajn'-t, Pesten 'Grósz'-t, máshol 'Másch'-t.)

Az utolsó Kohn ezután (pár évre rá) távozott (Izraelba).

Iratoson a zsidóság ÉLT MÁSFÉLSZÁZ ÉVET (sem).

Aradon? Valamivel többet.

Élhet.

...ne.

Ám az utolsó iratosi zsidó (csöpp).

Vér! Amely negyedzsidóként, nyolcadzsidóként, tizenhatodzsidóként... számon tartott emebben-amabban (a falubeliben) szenderül néhány emberöltő múltán?

Örök nyugalomra.

Bennünk.

Hja.

- 1944 szeptemberében Aradon a nyilasok azonnal megkezdték a zsidók üldözését!

Nyilasának volt-é ennél égetőbb ügye a Világosi-hegyekből reánk duflázó vereshadsereg torkában?

Az aradi románság diadalkaput emelt a Hegyaljai úton az oroszoknak, mire amarról a mieink jöttek be (és tankjainkkal szépen letapostuk a díszkaput).

- Kár, hogy csak ennyi időre.

(Kilenc napra.)

- Fiaim, hát visszamentek?

Majdnem meglőtte a visszavonuló magyar katona a zsilérház előtti kispadon pőfékelő szemérmetlen embert (hadra alig, fuvarozásra még befogható öregapádat).

Hát még ha azt is hangosan mondja öreg Kurtucz Gergő, amit aztán beljebb kerülve bökött ki (hogy aszondja, ahogy azóta is emlegetik faluszerte, Csanádban):

- A magyarok is csak a szarukat hagyták itt!

Ki ezt, ki azt sem.

(A 'magyarok' ez esetben már a 'magyarországiak'...)

(Azaz: kár megbántódnunk, ha minket meg lerománoznak a csonkaországiak...)

(Merthogy ki kezdte...)

- Az öreg, szakállas zsidó, aki nyalta a fagyaltot! – az aradi Vili-bár lupanár-lakában, hogy mi nem látszott (a falusi legény nagy-nagy ámulatára), ha véletlen benézett a kupi nyitott ablakán.

A rácfertályi zsidónegyedben.
 Maradék aradi zsidó.
 Hogy majd egyszer, nem is túl soká, mi következünk. (?)
 'Soká'.
 'Nemzet'.
 'Kisebbség'.
 'Hon'.
 'Szerelem'.
 - Náci beszéd!
 - Zsidó agyalágyulás!
 - Mi van akkor, ha az ember részeg is, meg taknyos is? – kérdé búskomoran a cimbora, midőn elsütöd
 előtte: „A magyar ember úgy szép, ha részeg, a zsidó meg, ha taknyos!”?
 Hát még ha magyarbeszédre szánod magad.
 ...'Az aradi zsidó'.
 - Ne zsidózz!
 Aha.
 Ha meg a jerke szót veszed a szádra, ne jerkézz?
 ...Ne magyarozz?!...
 Ökrei a földnek.
 - Mondottam volt, ne asztalozz!
 Ha, ha.
 Gyerekek, ha ezt Kurta Miska megtudja...
 - Ne aradizz!
 - Ne A-zz!
 - Ne Ne-zz!
 - Zz!
 (...)
 (-)
 (.)

Mácsán, öregapáddal

Román pappal (román faluban) magyarul beszélni?... Nem akármilyen. Hát még ha figyelembe veszed, hogy öregapád szülőfalujáról, a Csernovics-kastélyról, a Damjanics és Láhner első sírjának helyet adó kastélykertjéről ismert, lassan egyetemi falu Mácsáról van szó! Arad vármegyében, ugrásnyira a nevetséghatártól, jó szaladásra Kisiratostól, a magad szellemi szülőfalujától.

M e g i n t M á c s a

Mácsa, hova egyszer már elkerekeztél szétnézni, hol letanyázhattál egy hivatalos magyar-román rendezvény résztvevőjeként, s hol utóbb hiába kerestél a községházán bármi anyakönyvi adatot a családdodról, elvitte azokat (könyvestül) a levéltár. Az egyházi anyakönyveket sem őrzik Mácsán, azokban is hiába szeretnél kutakodni, tudod meg a veled magyarul érkező román paptól.

Mácsa a török időkben is színmagyar falu, hova a kuruc szabadságharc leverése után települtek havasi oláhok (köztük tán eleid egyike), hogy a következő évtizedekben félig, mára majdnem teljesen elrománosítsák azt az eredeti – bennszülött – kicsi kálvinista s magyar gyülekezetet, mely az 1700-as évek elején még megülte a falut. (Tudod mindezt Márki uramtól, a jeles aradi történésztől.) Mely tősgyökeres mácsai maradék legalább a nevekben él, ha még él! Hogy ne mondjam a Pelhes családban és családnévben, mely családdal magad sógorságban-rokonságban vagy, mert hogy – pontosít Kurtucz Annus néném Kisiratoson – Kurtucz öregapám egyik lánytestvére Pelheshez ment feleségül...

Mácsa, Pelhes, Kurtucz, Chlotny (dédanyád nem egyéb, Clotny Anna volt, ki a kastély messziről hozott iparosával, 'napnyugati' személyzetével kerülhetett a számodra oly fontos, neked oly kedves faluba). Mácsa, hova hónapok óta eljár a nevetséghatár túlfeléről, Csabáról az unokaöcséd (húgod fia, Tamás), a pestbudai táncművészeti főiskola deákja, hogy megalapozza a mácsai román s cigány néptáncról, népzeneről, néphagyományról készülő szakdolgozatát. Mácsa, hol idegen cigány és oláh testvéreink (idegenek, s közben mégis testvérek, ki hallott ilyet?!)

oly szeretettel – ne is mondd, kitörő örömmel – fogadnak, mintha vértestvéreid közé keveredtél volna.

Félni? Van, aki nem mer kiszállni a kocsiból, vagy csak igen óvatosan közlekedve néz szét az oláh, mi több, móc helységeiben. (Nem ok nélkül, de.) Mivel Mácsán egy ferde pillantás soha nem ért – s nem ér más magyar embert sem (úgy általában) -, bátorodsz bátran szétnézni... Már megint odahaza.

- Könnyű annak, aki ennyi helyen érezheti magát otthon!

Hiszi a piszi! – mármint hogy miként lenne lehetséges több helyen (ne is mondjuk, Erdélyben-Partiumban, az Alföldön, a Dunántúlon) egyszerre odahaza lenni.

Ha otthon, akkor otthon.

Otthon a Kárpátok alatt!

Édes-keserű (időnként, sajna, vérrel festett falú) otthonunkban.

Odahaza, Mácsán.

Hol ha az oláh pappal szót értesz... Mert - szemben ottani vértestvéreiddel, harmad-, negyed-, ötöd-unokatestvéreiddel – ő igen szépen beszél magyarul. Görögkeleti pap (mi több, román ortodox pópa) léteére anyanyelveden válthatsz vele szót.

Mert hogy a te anyanyelved az ő öreganyanyelve...

- Öreganyám székely lány volt, anyám német, otthon, Aradon, a családban magyarul beszélünk.

Apja román. Csak hát akkor Arad még más volt.

Apád meséiből, iratosi testvéreid, aradi barátaid emlékezéseiből tudod, hogy az ötvenes évekig magyar többségű volt a Maros-parti nagyváros. A hatvanas években kezdődött meg Magyar-Arad eltörlése az erőszakos iparosítással, lakótelepek építésével, a gyári munkások Regátból való betelepítésével.

- Előbb jött a román katona, követte a román csendőr, a román tanító, a román jegyző, a román tisztviselő, a zöm az Ókirályságból, néhányan a Mócvidékről. A régi Aradot körbevevő lakónegyedek fölépítése és megtöltése moldvaiakkal és havasalföldiekkel csak betetőzte a folyamatot.

Mi meg inkább elfelé vettük az irányt.

Ö r e g a p á d ú t t y á n

Kisiratosról Mácsának a Májer nevezetű gazdaság mellett visz a földút. Út, mely évszázadokig (úgy ezer magyar esztendeig) a szántóföldek közt kanyargó dűlőút-számba vehető országút volt, mígnem az 1990-es rendszerváltást követő lazulás hatására megszűnt a szigorú határovezeti jelleg: makadámúttá alakították, mely Tornyától Varjason, Nagyiratoson, Kisiratoson át tekereg a neveltséghatár innenső – amonnan: túlfelőli – oldalán Mácsának. Teherkocsik, gépekék, vontatók, lovas fogatok használják s koptatják; hogy kiskocsival is át lehet hajtani, alig reméled, de nekivágsz. Mint rövidesen kiderül, a tengelytörésre alkalmas út az Úr 2005-dik esztendei Szent Anna napjára járhatóvá tétetett azzal, hogy a fél-, avagy méteres gödröket öklömnyi kődarabokkal föltöltötték, így ha lassan hajtasz, odaérsz, ahová igyekszel.

Személykocsival nem, lovas kocsival találkozol, a nemzetközi vasúti fővonalnál meg (a rámpánál) határőr silbakol.

Szabad az út! – látható. Mely út: tatád útja. Öregapád útja Mácsáról Iratosra.

Vagy tíz éves lehetett, amikor elszökött hazulról, s csak erre jöhetett, ezen az úton juthatott el Mácsáról Kisiratosra, hol aztán eltöltött egy életet. A felerészben román, felerészben akkor még magyar és német Mácsáról. Vagy csak úgy vaktában vágott neki a világnak s jutott véletlen Iratosunkra?

Szent Jakab hava 23., szombat, hajtasz Mácsának a kukoricatáblák közt a templomtoronyig tartó úton. Avagy toronyiránt ment az öreg? Megvadult gyermekfejjel neki az ismeretlennek? Mert – most, nyár derekán – nem látni az úton (visszafelé) Mácsa felől Iratosig. Elfedik a mi istenházánkat a dombhajlatok.

Át Kútason a Mácsai-erdő, kastélykert iránt. Gazdag, jól termő Kútasi pusztá, melyért Kisiratos gazdái odahagyták a hazát, melynek megtartásáért elárulták a faluközösséget: a rabló nagy hatalmak úgy húzták meg a határt, hogy a csanádvármegyei falu a megpocskolt Csonka-Magyarországba, az aradvármegyei Kürtöshöz tartozó, nem kis részben a mieink által birtokolt Kutas pedig Nagy-Romániába kerüljön. Tették a kenyérért; ahogy majd a zsellérség (rosszabbik része) teszi 1944 után a gazdák megcsúfolásában, a kolhozállam létrehozásában való részvétellel.

Arató-cséplőgép után porzik a dűlő. A katolikus templom tornya mutatja az irányt Mácsának a végtelenbe vesző – félmegyéni - kukoricásban.

Már Mácsa szélső háza mutatja magát az égbe törő kukoricarengeteget kettéhasító út végén. Faluszéli útkereszt, hol elhaladhatott Kurtucz Gergő is (Grigor korában). Körörszót vetsz, mint öregapád – sziléd – tehette. Csak: én befelé, ő kifelé. HAZA.

Szentmárton? (A németjeivel.)
 Kurtaegyház-Kurtics-Kürtös? (A románjaival.)
 Kevermes? (A magyarjaival.)
 Iratos? (E szintén tiszta magyar.)
 Honnan tudott volna öregapád minderről. Hogy Kisiratoson majd a Magyar-család fogadja be.
 Mácsán elébb csicsás amerikai protestáns (pízháza) istenháza, majd balra a katolikus, jobb felől a bizánci.

T i t i a t y a v é r e (i)

Budeanu Tudor, azaz Tivadar, kinek Titi a magyar beceneve.

- Édesapám felerészben román, felerészt magyar volt. Nagymamám háromszéki székely, Fogarasi, nemesi család. Apám apja aradi román, nagytatám a vasútnál dolgozott; Háromszékben állomásfőnök volt, megismerte nagyanyám, elvette. Édesanyám német, Stroaehecker. Fura dolog, német-román-magyar vagyok. Csak: ortodoxok voltunk. Édesapám ortodox, édesanyám katolikus, öreganyám is őskatolikus. Németül nem tudok! Nagytatám jól tudott németül; fogoly volt, 1948-ban jött haza Szibériából. Németül meg sem szólaltak. A családban magyarul beszéltünk.

Német nagyanyjának a húga Magyarországra került, ott maradt, a családjá magyarrá vált.

- Aradon Ségában, magyar negyedben laktunk. Ott sokat ministráltam a katolikus templomban, ahova öreganyámmal jártam. Az ortodox templomba is jártam, a végén pap lettem. A teológiát Szebenben és Aradon végeztem, 1966-ban szenteltek föl.

Titi atya szőke, kék szemű – mondhatni, tiszta – 'dák'. A német vonal az erősebb nála. Mire azt válaszolja: a székely nagymamája is szőke volt és kék szemű.

A felesége aradi román családból való, egy gyermekük van. Több, azt mondja, azért nincs, mert ennyire futja az anyagi lehetőségeikből. A fia már nem beszél magyarul.

Mácsán 1000 családot pásztorol. Görögkeleti úgy 2800 lélek. Korábban a németlakta Szentmárton Mácsa leányegyháza volt, mostanra (hogy eltávoztak a szomszédból a németek) önálló görögkeleti egyházközség lett. Katolikus 40 család: 10 német, 30 magyar. Fialat pár család; vagy a férfi, vagy a feleség román.

- Nem az a fontos, ki milyen vallású, ki magyar, vagy román. Az a fontos, hogy az ember ember legyen. Az számít, jó ember, vagy rossz ember vagy-e. Minden nemzetben van jó, rossz.

(Mintha Kisiratoson volnál, és magyar embert hallgatnál.)

- 1994/95-ben bővítettük, felújítottuk a román templomot, a magyarok jöttek segíteni, és náluk miséztünk. Azt terveztük, hogy a kultúrházban misézünk. Kilenckor volt a magyar mise, tízkor a román mise a katolikus templomban. Miséztünk békében.

Két év alatt egyetlen vitás ügyük nem volt, jóba lett Krajter Sebestyén temesvári püspökkel. Kisiratosra papszentelésre ment át, ha hívják, a magyar falu Máltai Házának román betegeit látogatja meg. Magyar barátait említi, hogy a katonaságnál a legjobb cimborája magyar volt.

Akinek székely a nagyanyja s otthon ő a hangadó, nem csoda, ha harmadrészt ez, harmadrészben az, harmadrészt amaz létére a magyart is vállalja.

Ezért nem lehetett ő az első csonka-magyarországi román püspök? Mert megpályázta.

Azt mondja, nem ezért.

R o m á n h i t , m a g y a r h i t

Vasárnap 350-400-an vannak a mácsai román misén. Náluk egy mise van. Nagy ünnepen van több; a görögkeletieknél a pap egy nap csak egyszer áldozhat. Szombat este vecsernye. Vasárnap reggel áldozás, vasárnap este a vecsernyén ima és ének.

A régi román templomban – amelyet Csernovics gróf az 1700-as években építtetett a kastéllyal együtt, s amelyet 1994/2000-ben újítottak meg – 450-en férnek el. Csernovics Péter és a felesége itt nyugszik a mácsai görögkeleti templomban, a padló alatti sírkamrában. A sír nincs megjelölve, az 1910-es évek első felében került rá padló. Addig le lehetett menni a lépcsőn, de valaki ki akarta rabolni, a márványkövet megkísérelte kivenni. Mire az akkori pápa lepallózta.

A katolikus templom régebbi.

Imaháza van a baptistáknak (30-40 család baptista Mácsán, a második világháború után jelentek meg a faluban), meg a szombatistáknak is (80 család tartozik hozzájuk).

Az elmúlt évben 63 temetésnél, 47 keresztelésnél, 23 esküvőnél segédkezett Mácsa óhitű román papja.

Azaz: 'náluk' is kevesebben születnek, mint ahányan meghalnak. Nem vigasz, tény s való. A nyolcosztályos tanodába vagy 400 gyermek jár. Hittan? Az iskolai hittant – ahogy a katolikus Kisiratoson is – tanár tanítja az állami tanrend szerint. A templomban a karácsony és húsvét előtti böjtben tartanak hittant, a pár magyar katolikus gyermek is odajár. (Ahogy Iratoson a néhány félig román apróság is a magyar katolikusokhoz.)

A globalizmusnak nevezett világgymatosításról Tivadar atya ugyanazt gondolja, mint vendége, ki azért megjegyzi, mert többen emlegetik: míg a magyar politika mindent megtesz, hogy kiszolgálja új urait, a románok ezúttal is megússzák! Látszatra nagy EU-barátok, szóban túlszárnyalják nyugati magyar szomszédjukat a behódolásban, közben szép csöndben védeni fogják a saját nemzeti érdekeiket és végül mégiscsak ők kerekednek felül! Mire föl atyánk az ellenkezőjét véli: tévedünk, a gymatosítók, önérdékből egyenvilágot teremtők bedarálják a románokat, Romániát is.

Mire föl – tehetnéd hozzá, ha mernéd – itt a kínálózó alkalom: összefogni...

„Könnyű neked, te Budeanu Tivadart látod, hallgatod...”

Könnyű, vagy sem. Mácsa, Kürtös, Német-Szentmárton? Kis- meg Nagyiratos (meg a többi Arad vármegyei helység népe) mért ne foghatna – egyszer már végre – össze?!

Össze, meg vissza.

Ilyen vér, olyan. „Nekem európai vérem van!” – mondotta volt a maga nacionalizmusát kozmopolitizmussal leplező bukuresti vlach úr a minapában a gyulai magyar-román találkozó. Neki igen. Budeanu pap bácsi megvallja: egyszerre román, német, magyar.

Hogy lehet, hogy. Úgy, hogy közben egyiket sem árulja el!

Arad, Arad (Aradvármegye)...

Mi tagadás: édes hazánk. Otthona mindannyiunknak. Szent anyaföld.

Szentfölded.

- Szentföldem, Szentfölded, Szentföldje, Szentföldünk, Szentföldetek, Szentföldjük.

Úgy, úgy.

Szotyory László: Kiállítási enteriőr

